

Politikai
röpiratok

193.

DE BALLAGI GÉZA.

Lajos (szere)

Értekezés az iskolai takarékpénztárakról.

I.

Valamint nagyban véve az államok jólétét, nagyságát és hatalmát leginkább jól rendezett s kedvező pénzvviszonyaik teszik, úgy kicsinyben egyes családok részére, hogy boldog megelégedésben ülhessék körül tűzhelyeiket, oly vagyonos állapot kívánatlik, melyszerint nemcsak napról napra legyen mit aprítani a tálba, hanem jusson is, maradjon is; sőt ezen felül egyéb szükségleteik fedezésére is kellő pénzerővel rendelkezhessenek.

Pénz hiányában hanyatlik az ország, pusztul a család, s pang minden üzlet; üres zsebbel kedvetlen, s önkényt meghunyászkodik az ember; mert hisz tudjuk: szegény ember nem nagy ur.

Vannak ugyan emberek, kik fáradság — s többnyire érdem nélkül — is vagy öröklés útján, vagy a szerencse egyéb kedvezménye által ingyen gazdag állapotba jutottak, de az emberiség nagyobb része a vagyonosodásnak alapját kitartó munkásság- s vesződséggel maga kénytelen megvetni; fentartani azonban mindezek, mind amazok csakis az okos gazdálkodás két főtevézőjével, u. m. a szorgalmas, ügyes munkásság- és takarékossgal bírják.

A gazdálkodás eme két tényezőjének okos és helyes alkalmazása tette oly gazdaggá Angol-, Belga- és Franciaországot, míg a Duna és Tisza partjain elterülő dus Kanaánban lakozó magyar nemzet zöme napról napra mindinkább szegényedik, pusztul, s a bukás örvénye felé siet.

E nagy, s hazánkat veszélylyel fenyegető bajnak oka leginkább abban fekszik, hogy népünk keleti nép lévén, 1-ször kényelem-szeretetenél fogva nem eléggé munkás, de 2-szor könnyelműségénél fogva semmit sem takarékos. — Látjuk ugyanis akár naponta, hogy még azok is, kik a mindennapi kenyér által huzás-vonás és görnyesztő fáradozásra vannak utalva, veritékők gyömolcsét nem becsülik, nem takarítják meg; kevés keresményökből bőven költenek és pedig többnyire haszontalanságokra, sőt korhelységre; minek következtében számtalanszor megesik, hogy a szükségesre sem levén pénzők, nélkülözniök, csikorogniök kell; — arról pedig, hogy valaha zöldágra vergődhessenek, szó sincs, nem is lehet, mert nincs semmi igyekezet bennök. — De a világ, — azaz hazánk szinpadán, majd minden községben a könnyelmű pazarlásnak ennél még szomorítóbb jelenetei is tárulnak elénk, melynek, t. i. főszereplői ama koldusbotra jutott dús gazdagok, kiknek — többnyire ingyen jött — szép vagyonát nem az elemi csapások, s más szerencsétlenség, hanem a sok eszem-izsom, oktalan fényűzés és henyeléssel párosult tékozlás emész-tették fel elannyira, hogy némelyiknek végtére koporsóra valója sem maradt.

— Hja! nincs az a sok, mely el ne fogyjon, ha belőle mindig csak elvesznek, de hozzá nem tesznek.

Az imigyen gazdálkodó embereket az eddigi iskola nevelte.

A munkásság és takarékoságnak tehát, mint ikertestvéreknek karöltve járnok és — miként egyik kéz a másikat mossa, — egymást segítnök, gyámolítaniok kell.

Az iskola, melynek feladata nem csupán tanítani, hanem egyszersmind az életnek nevelni, hogy szegényedési bajunk elhárítására segédkezet nyújtson, a gazdálkodásnak az élet viszonyait szabályozó és a társadalom jólétét legbiztosabban eszközlő jelzett két főtenyezőjét figyelmen kívül nem hagyhatja, hivatási és hazafiui szent köteleménél fogva növendékeit a munkára munkásság által, a takarékoságra takarítással nevelnie kell.

Ámbár a munkásság és takarékoság egymástól elválaszthatatlannak látszó testvér-tenyezői a gazdálkodásnak, de miután valamint meglett emberek néha munka nélkül ingyenvagyonhoz, úgy gyermekek is olykor-olykor ajánldékpénzhez jutnak, és ennek becsértéke épen annyi, mint a mit fáradtsággal szereznek, s ily esetben egyedül a takarékoságnak kell a gazdálkodási szerepet játszania; — továbbá, miután az egyetemes tanítógyűlés 50-es bizottsága által csakis a takarékoságnak a gyermekekre vonatkozó és az iskola teendőnek sorozatába foglalható iskolai takarékpénztár kérdését illető tételnek előadásával vagyok megtisztelve, ennél fogva további előadásom tárgyát kizárólag az „Iskolai takarékpénztár“ képezendi.

Előre bocsátva a takarékoságnak gyermeki szempontból való meghatározását, mely nézetünk szerint: — a gyermek minden vagyonának, u. m. táplálék, ruházat, tan- vagy játékszer, pénz, erő, egészség és idejének megbecsülése a végből, hogy mindezt, a mikor a szükség kívánja, részint maga, részint mások javára felhasználhassa.

Az iskolai takarékpénztár, mely különleg a gyermek pénzzel való takarékoságát célozza, említett egyéb takarékoságának fentartása és ápolása mellett abban áll: — hogy a gyermeki felfogáshoz mért rövid magyarázat, s életképek feltüntetése által a takarékoság fentebb körülírt eszméjének megértésre, felfogására és gyakorlásának megkedvelésére vezetett növendékek nélkülözhető krjaikat, nehogy elveszítsék vagy hiábavalóságra költsek, betéti könyvecske vagy lap mellett tanítójuknak önkényt átadják a végett, hogy ez valamennyi takarító gyermek pénzét gyümölcsözésül a helybeli, vagy illetőleg legközelebb eső községi takarékpénztárba elhelyezze, és ekként időről-időre gyarapuló pénzből egy kis szerény kamatozó tőkét alkosson azon célból, hogy amikor és amennyire szükségletök fedezése valamely érdekes tárgy megszerzése, hasznosan mulattató élvezet, vagy mások segélyezése kívánja, abból ismét kivehessenek.

A gyermekekkel ily szellemben megkezdett és folytatott iskolai takarékpénztárnak nagy horderejű célja még a növendékeknek takarékosághoz való szoktatása és közvetítésökkel a szülék, s házi környezet által leendő megkedveltetése, a családi körben és innét mind tovább-tovább leendő törekvő terjesztése, s ez uton a haza gazdagítása, boldogítása.

Ezen cél elérése mellett tapasztalás folytán az iskolai takarékpénztárnak egyéb hasznai is felmutathatók.

Erkölcileg ugyanis a növendékek krjaiknak — a megtakarítási alkalmom hiányában — csemege, néha szivar vagy haszontalan, sőt olykor veszé-

lyes tárgyra költése. s többnyire pazarlása helyett, melyből torkosság, cserélgetés, csábítás, csalás, rendtelenség, betegség, s egyéb rosz eredni, s rá a biráskodást igénylő sok panasz szokott következni, — az iskolai takarékpénztár által eszközölt — takarékossgal nemcsak saját vagyonuk megbecsüléséhez, hanem társaik tulajdonjogának is tiszteletben tartásához, az igazság szeretetéhez, mértékletesség, rend-, pontosság- és önállósághoz szoknak, sőt munkássági kedvök is fokozódik.

Anyagi tekintetben pedig már az, hogy ha a gyermekek akár ismereteket gyarapító vagy hasznosan mulattató valamely érdekes, de értékesebb tárgy beszerzésére vagy ártatlan örömeivétre vonatkozó igényeiket krjaiknak megtakarítása által saját erejükből kielégíteni birják, sokkal hasznosabb és előnyösebb, mint ha pénzüket a mandoletti vagy gyümölcésárusnál helyeznék el, és — tán éppen akkor szükségben levő szüleiket kellene zaklatniok. — Valódi áldását azonban csak a jövődő fogja meghozni, amidőn a takarékossg megszokása által mind maguk, mind mások hajan segítini képesek lesznek; — sőt a csemege és nyalánkság nélkülözése által lelki erejük edződvn, még az áldozatokkal járó hazafias erények gyakorlására is alkalmassakká válnak; már pedig csak is ilyenek — s nem a könnyelmű tékozlók boldogithatják a hazát.

Mindezen, a főcéllal egybevetett áldásos eredmények vezérelhették Laurent Belgium genfi egyetemi tanárát, hogy az Angol Penny bankok mintájára 1866-ban először kísérletképen két községi, s a gyorsan bekövetkezett bámulandó eredményre a többi iskolában is az iskolai takarékpénztárnak életet adott; ezek indithatták Franciaországot is, hogy ezen üdvös intézményt iskoláiba behozta; ezen cél és hasznos eredmények ösztönözzenek minket is, hogy a külföld példájára, melyet — culturállamok sorában méltó helyet foglalalódók — már eddigelé is sok igen sokféleben utánoznunk kellett, s kell még sokáig követnünk, — minden természeti gazdasága mellett — fájdalom! — szegény hazánkban — annak kis polgárai között ezen áldásos intézményt meghonosítsuk.

Ezen dicső intézménynek körülirt üdvös célja, s erkölcsi és anyagi hasznos eredményei korántsem légből kapott eszményképek, hanem tapasztalás által bebizonyult valóságok; — ezernyi ezerekre megy ugyanis a pénzüösszegek száma, mit a már enlített országokban a méh- és hangyaszorgalommal gyűjtögető gyermekek ezreinek serege — milliókra pedig azon öszszeg, mit ezek példájára szüleik eddigelé öszzetakarítottak. Nem is más, hanem a nép minden rétegében elterjedt takarékossg eredményezte Franciaországban, hogy ezen életrevaló nemzet az 1870-ben reá vetett porosz hadisarc milliárdjait a világ bámulatára oly meglepően hamar lefizetni birta.

Az üdvös eszme, hála! édes hazánkba is átszivárgott és Weisz Bernát F. királyi tanácsos ur buzgó apostoloskodása által elyben majd mindenütt elfogadtatván, némely iskolába már be is hozatott; — és ugyanazon hasznos eredmények — habár kisebb mérvben, mint külföldön — az egy szatmári iskola kivételével, — de melyre még visszatérendek — nálunk is tapasztaltatnak.

Hogy mindamellert ezen intézmény hazánkban céljának megfelelő és kívántató gyorsasággal még sem terjed, egyik oka keleti természetünk lehet, melynélfogva az élelmesség és ennek eszközei nem oly rögtön, mint a nyugoti külföld lakóiban, hanem csak nehezen, könnyelmű közönyösségünk

megtörése után tudnak rokonszenvet kelteni bennünk. — Másik oka pedig az, hogy a kérdés eléggé behatóan, s minden oldalról döntő érvekkel eddig-
elé megvitatta, s kifejtve nem lévén, az eltérő nézetek és különböző eszmék
kellő felvilágosítással eszközözendő kiegyenlítése és összhangzatba hozatala
után annak elfogulatlan megoldása a mai egyetemes tanítói gyűlésre vár.

Noha az iskolai takarékpénztárnak már fentebb kifejtett célja és elő-
adott hasznos eredményei annak üdvös voltát elég világosan kitüntetik, de,
— nehogy a sajtó útján több oldalról közzétett ellenvélemények szó nélkül
hagyása által ezen intézmény áldásai iránt némi kétely is fenmaradjon, a
fontosabb ellenvetésekre szintén különböző szempontból, ámbar néha ismét-
lésbe bocsátkozva, de tárgyilagosan válaszolni nemcsak hivatás, de az ügy
érdekénél fogva egyszersmind kedves hazafiúi kötelememnek tartom.

1. Lélektani szempontból.

Az ügy lényege, fontossága és az iránta való érdeklődés a gyermekded
értelem és felfogás határán túl nincsen. — Ugyais: a házi kör viszonyaiba
a gyermek is már annyira belát, miszerint észreveszi: mikép váltja fel szü-
leinek bus aggodalmát a vidám derültség, mihelyt pénzbeli állapotuk jobbra
fordul. — Látja és tapasztalja, hogy új ruhára való neki is abból jut, a mit
szülei megtakarítanak; önmagáról pedig tudja, hogy ha valami értékesebb
tárgyat akar megszerezni, — ingyen bolt nem lévén, — krjait összerakosgat-
nia kell. — Ismerik tehát, sőt gyakorolják a gyermekek — a nyalakodók
kivételével — majd mindnyájan a takarékosagot, mielőtt ezt az iskola
ismertetné meg velök; ritka család van ugyanis, hol a gyermekeknek, ha
egyéb pénztáruk neu is, legalább kis eszerép-takarékperselyük ne volna;
az iskola tehát, ezen házi-perselyt gyümölcsözővé és így hasznosabbá alakí-
tandó, rendszeres kezelés alá oly gyermekektől veszi át, kik a takarítás jóvol-
tának némi fogalmával már bírnak és iránta érdeklődnek is; ezen alapon
azután a már említett mód szerint az iskolai takarékpénztárnak fontosságát
általánosan felfoghatóvá tenni, és az érdeklődést a többi gyermekben is föl-
kelteni és növelni nem a legnagyobb mesterség.

Ezen intézmény az ártatlan örömmel bővelkedő gyermekkor vidám
elevenségét sem fojtja el csirájában, se ki nem teszi veszélynek. — A tapasztalás
ugyanis bebizonyította, hogy a gyermekek ezen intézmény életbelépte-
tése óta ép oly vidám és jókedvűek, mint annakelőtte voltak; és krjaikat
nagyobb örömmel adják át tanítójuknak, miut ezelőtt a csemegeárusnak. A
különbség csak abban nyilvánul, hogy ennekelőtte az öröm himpora a csemege
lenyelésével azonnal letörlődött, most pedig a jobblét izletes gyümölcsének
megtermése által állandó marad. Gyermekségéből tehát csak annyiban vetkö-
zik ki, hogy a torkos, nyalakodóból előre gondoskodó, derék gyermek válik.

Kétségbe vonatott még az is, hogy az iskolás gyermek a birtok és
pénzértékről tiszta fogalommal bír; holott, mielőtt iskolába lép, már tudja,
hogy az a pénz, melyet neki adnak, az övé, azaz birtoka, azt még szülei sem
veszik el tőle, szabadon rendelkezhetik vele, és ha el nem költi vagy veszti,
tovább is az övé marad; — továbbá azt is tudja, hogy 2 krért egy perecet,
4-ért pedig kettőt kap; — ezen birtok és pénzérték fogalma iskolában a
számvetés tanulásával fokonkint mindinkább tisztább lesz.

A gyermek szellemét sem veri rabbilincshe; azt szabadon hagyja, mert

a fentebb körvonalozott tapintatos eljárás a kényszerítésnek még árnyékát is kerüli; csupán atyai tanácsra, tehát önkényt és azon meggyőződéssel adják át a gyermekek nélkülözhető krjaitak megtakarítás végett tanítójuknak miszerint célszerűbbnek tartják azokat szükség esetére összegyűjteni, mint hiábavalóságokra elfecsérelni. — Meggyőződés és szabad önkényre mutat az is, miszerint gymnasiumi növendék is találkozott, ki majálisra szánt krjait elemi tanuló által a népiskolai takarékpénztárba tétette be. Tapasztalás szerint azonban a legtöbb embert nem a vagyonosság, hanem a szűkölködés és az ezzel járó tudatlanság tette mások vakeszközévé. — Erős lábön az áll, ki nem szorul másra; — ezt pedig takarékosággal lehet elérni.

Kérdeztetett továbbá: miért kelljen a gyermek szellemének idő előtt elvényülnie? — Érteném, ha egyedül nyalakodásra és játéokra volna teremtve az ember; — az életkor ugyan csupán e kettővel kezdődik; de a szerint, a mint a gyermek nőttön növekedik, szükséges, hogy játékát fokoztatn nagyobb hasznos foglalkozás, végre komoly munkásság, — nyalánkodását pedig rend, mértékletesség, csemege nélkülözés és takarékoság váltsák fel; mert csakis ezen átmenettel fejlődhetik haszonvelhető férfivá vagy nővé, nem pedig ha iskolás korában is csupán csemege és játékkal dédelgetjük. — Az ezen fokozatos eljárással eszközendő takarékoság által pedig — miután ehhez a nevelészet elvek szerint megkedveltetőleg szoktatjuk, szelleme nemhogy elvényül, hanem edződik, és mivel önkényt szivesen teszi, neheze sem esik.

Ellenvetésül felhozatik még, hogy a gyermek most is oly gyarlón, gyámoltalanul lép a világba, mint Ádám apánk korában. — Épen azért neveljük életképessé, sőt élelmessé, hogy a midőn majd a világba kilép, a maga lábán járni tudjon; — ennek elérésére pedig a nevelés többi eszközeivel az iskolai takaréktár-intézmény hathatósan közreműködik.

Ajánlatik még, hogy „a takarékoskodásnál ne a szegénységtől és rongyos öltönyöktől való félelem, hanem a belátás, lelkiabatorság, mértékletesség és igazság vezéreljék az egyént.“ Ezen erényeket mi is méltatván és az iskolai takarékpénztár alapjául vevén fel, még is — miután nem csupa szellemből, hanem testből is állunk, — legjobbnak látjuk, ha e kétféle tényező által egyesítlen vezéreltetünk, s elégnék tartjuk, ha anyagi természetünket a szellemi felett uralkodni nem engedjük.

Felhozatik még: „Hogyan kívánhatjuk gyermektől, hogy megbecsülje a pénzt, melyért semmit sem kell adnia vagy tennie?“ — De igen, kell tennie, ha egyebet nem, jónak lennie; érdem nélkül a gyermek sem jutalmaztatik. Ugyanis, amidőn egy pár krajcárt vagy más egyebet ajándokul adunk is neki, előre szoktuk bocsátani: no mivel szorgalmasan tanultál, szépen irtál stb. vagy jó voltál; sőt hozzá teszszük: máskor is iparkodjál! Ezen elő- és utómegjegyzással mintegy tudokra adandók elismerésünket a már tett — és buzdításunkat a teendő érdemért; sőt még azt is hozzá szoktuk tenni: „becsüld meg, tedd el emlékül!“ Ekként a tanulás és a gyermek minden egyéb iskolai teendőjének teljesítése, sőt erkölcsi jó magaviselete is munka levén, miután ebbeli érdemeiért jutalmul kapott krokban, mint munkadíjban nemcsak az ismétlő- és felsőbb népiskolai, hanem már az 1. osztályu elemi tanuló is szokott részesülni. és ezen krajcárjait nem „ingyen.“ hanem „szerzett pénz“ címen takarítja meg, az is következik, hogy az iskolai takarékpénztár nem csupán az ismétlő- és felső, hanem az alsó népiskola 1-ső osztályába is behozható.

2. Nevelési szempontból.

Javasoltatott: „A gyermekben gyermeket kell nevelni és nem komor férfit vagy nőt.“ — Ezen javaslat imigy módosítandó: a gyermekben a gyermeket életrevaló emberré kell nevelni, hogy amikor szükséges leendő, soha komor, hanem komolyan gondolkodni tudó, s mind magának, mind másnak hasznos férfivá vagy nővé váljék. Ezt pedig valamint a természet-szerű fejlődést, mely szerint egyéb mását is megtakarítja és gyűjtögeti, az iskolai takarékpénztár nem akadályozza, hanem inkább egyengeti és elősegíti. Azon intelem ellen pedig: Ne rakjuk a gyermek vállaira azt a terhet, melyet előre láthatólag, mint felnőtt elviselni kénytelen lesz. Épen azért, hogy felnőtt korában vallait teher ne nyomja, vagy ha valamelyes ránehezedik is, azt elviselni könnyebben bírja, szokják a tehernek takarítással eszközendő eltávolításához már kicsiny korában. És miután felnötteknél is nem a takarékoság, hanem a bitangolás eredménye, a szegénység a teher, gyermekeknél a takarékoság a szegénység ellenszeréül és a jobblét eszközeül tüntessék fel. A gyermek előtt alkalmilag a becsületes vagyonosodásról, ennek eszközeiről és a vagyon fokozódásával arányban álló kötelekről való szólast is az iskolai takarékpénztár nem hogy ellenezné, de feltételezi.

Felhozatott még: „Elegendő, ha népiskolában a gyermeket okossá és jóvá neveljük.“ Ezt minden tanítónak akarnia kell, csak azon különbséggel, hogy mindenekelőtt jókká és pedig oly jókká, hogy másokon segíteni necsak akarjanak, hanem tudjanak is; azután oly okosokká, hogy necsak másól holnapig, hanem továbbra is legyen előrelátásuk; necsak költeni, hanem szerezni, takarítani is tudjanak; továbbá az igazságos uton módon kínálkozó haszon megtartá-ában, sőt elnyerésében ügyesek, szóval életképesek legyenek. Aki pedig nem takarékos, az teljesen sem nem jó, mert mind magát, mind hozzátartozóit veszni hagyja, s nem elég okos, mert $2 + 1$, sőt 2×3 helyett $2 - 1$ -hez nyul.

Továbbá, ha a gyermek betett pénzecskéje után egypár krajcárnyi kamathoz a nélkül jut hogy azért külön fáradozna, ebből nem káros, hanem hasznos következményt látunk, mert ezen kamat mint akarmi birtok jövedelme, megszolgált vagy érdemlett tőkájének csak gyümölcse. Itt azonban az is megjegyzendő, hogy az iskolai takarékpénztár célját nem is a kamatnyereményeknek vagy a betett pénzeknek összege, hanem inkább a betétet hozók és azok betéteinek száma biztosítja.

Vannak, kik ezen intézményt, mint tanítói tekintélyt rontó szolgai foglalkozást, az iskolai nevelés körébe bevonhatónak nem tartják. Azon tanítói tekintélyt, mely — amint kell — kölcsönös szereteten, nem pedig hatalmaskodás és ezt viszonzó félelmen alapul, az iskolai takaréktár kezelése által rajta ejtendő csorbitástól féltetni nem lehet; a gyermek ugyanis a hozzá nyájasan leereszkedő, nem csupán szellemi kiképzetését és szíve nemesítését eszközölő, hanem emellett mind jelen, mind jövőendő anyagi boldogságát is szíven hordozó, s azt atyai szeretettel előmozdítani buzgón törekvő tanítóját nem annyira féli, mint szereti, és pénzecskéjének gondozásáért nem szolgálójának tekinti, hanem mint szüleinek jóakaratu helyettesét, méginkább becsüli és tiszteli.

A szülék azon eljárására vonatkozólag, miszerint gyermekeiknek ked-

veskedésül krajcárokat nyujtanak, a kivánt határozott válaszul kijelentjük, hogy mi az iskolai takarékpénztár pártolói is a paedagogiai elvek szerint krajcárok helyett a más érdekesebb tárgyakkal való kedveskedést, főleg pedig a gyermeknek tanulságos élvezetben, például valamely gyűjtemény, panorama megismerésében vagy kirándulásban való részesítését inkább helyeseljük ugyan, de viszont kérdezzük: melyik tanító bir minden szü-
lére oly nagy befolyással, hogy őket a krajcárokkal való kedveskedésben meggátolhassa? Miután egyszem, nem célszerűbb-e, ha a gyermekek azon krajcárokat fentebb előadott elvünk szerint megtakarítják, mint ha hiába-
valóságokra elfecsérlik? Annyival is inkább, mert a több oldalról ellenvetett erőszakoskodásról szó sincs, nem is szükséges. Ugyanis, mielőtt valaki az iskolai takarékpénztárról csak álmodott volna, már számtalan gyermek krajcárjait összerakosgatta, és pedig nem mások erőszakoskodására, hanem csupán ama belvilágából eredt indokánál fogva, mert felfogni birta: jobb a van mint a nincs, és többet ér a több, mint a kevés.

A gyermekek cukorévezésének pártolását illetőleg: hogy a csont és izomképződésére szerintünk is szükséges cukor és cukros eledelből mikor és mennyi adassék a gyermeknek? ez az édes anyák gondja és dolga; — a gyermek megbírálni nem tudja s éppen azért, ha pénzhez jut és nincs módja azt megtakarítani, csupa torkosságból mind arra költi és mértéktelen élvezésével gyomrát elrontja. — Mindemellett a cukor és gyümölcs kellő élvezetének egészségi szempontból a magáét mi is megadva, még a takarító gyermekeket sem korlátozzuk annyira, hogy pénzét olykor-olykor erre ne adhassa; azonban az elsatnyulás eltávolítására és erős nemzedék előállítására az evés, ivás, dolog, játék, álm, tornászás és fürdés kellő élvezését a testi erő még hathatósabb edzősereinek tartjuk. — A mi pedig a gyermeknek a kísértéssel való megküzdését és annak legyőzését illeti, valamint a hadfnak minden vitézsége mellett alkalmat mutatni, s fegyvert kell adni kezébe az ellenség leverésére, ugy a gyenge gyermeket a pénz elfecsérlésére, többnyire elnyalakovására csábító kísértésének legyőzése végett méginkább szükséges valami eszközzel gyámolitanunk; és miután 1—2 krján vágyait kielégítő érdekesebb tárgyát nem vehet. ily védezközeül az iskolai takarékpénztár ajánlkozik; — ennek hiányában, hacsak pótlására maga magának takarékperselyt nem csinál, utóvégre is elesik a küzdelemben: haszontalanságra költi el pénzét.

Ezen intézmény továbbá materialismusra sem vezeteli a növendékeket. — Ugyanis semmi egyebet nem célozván, mint a gyermekeket meggyőződés alapján takarékosághoz való szoktatás által oly anyagi helyzetre vergődő emberekké nevelni, kik a helyett, hogy minduntalan másokra szoruljanak, magukon s embertársaikon segíteni képesek legyenek; ezen elv és az ellenvetett vastag materialismus lejtője között igen nagy hézag van annyival is inkább, mert a takarékosághoz való szoktatás koránt sem történik a szivnemesítő egyéb erények háttérbe szorításával, hanem ezek ápolásán kívül mellékesen, és csak ezekhez illeszthetőleg kezeltek.

Ajánlatik továbbá az iskolai takarékpénztár helyett a munkássághoz való szoktatás azon okból, mert a gyermek pénzt keresni ugy sem tud; s azért legfőlebb csak azon iskolákban véleményeztetik fentartandónak, melyekbe a házi-ipar behozatott. — Tekintettel azonban arra, hogy a gyermek nem csupán rendszeres munkával is szerezhet pénzt, hanem kisebb szolgál-

latai, jóviselete, szorgalmas tanulása s egyéb érdemeiért, sőt néha ajándokul is kap egy pár krt; és e csekélység éppen oly érdemes a megtakarításra, mint a nagy összeg, mert hiszen kroból lesz a frt, és ki a keveset nem becsüli, az a sokat sem érdemli; továbbá figyelembe véve, hogy a takarítani vágyó szegénysorsu gyermek addig is, míg az általunk és ohajtott házi-ipar iskoláinkba behozatik, talál módot a pénzszerzésre: például összerakja a tört üvegdarabokat, barackmagvakat gyűjt, gyógyfüveket és rovarokat szed; ezeket eladja, s mindjárt van pénze. — Ezeknek előre bocsátása után bebizonyított dolog lévén az is, hogy takarékoság nélkül csupán munkássággal senki meg nem gazdagodhatik, már pedig csak gazdag polgárok tehetik gazdaggá a hazát; az ajánlott munkásság, mint a gazdálkodásnak ugyan első, de nem egyedüli tényezője, a takarékoságot, mint édes testvérét a ténykedésből joggal ki nem zárhatja. — Célszerűbben ajánlható elv tehát ez: neveltessenek a gyermekek mind a kettő, t. i. mind munkásságra, mind takarékoságra.

Azonban, miután a házi-iparnak általános meghonosítása a tanítói karnak hozzá képezésénél fogva hosszabb időt — talán éveket igényel, ez okból Kenessey Kálmán ministeri osztálytanácsos urral egyetértve az iskolai takarékpénztár életbeléptetésének a házi-ipar meghonosításáig elodázását mi is károsnak tartjuk, mert ami üdvöset az iskolai takaréktár addig is létrehozhat, az sem megvetendő haszon; amíg egyik kéz senyved, jobb, ha a másik dolgozik, mintha mindakettő nyugszik.

Ami pedig különösen az ajándok-krajcárok megtakarítását illeti, miután ezeknek meggyőződésből eredt megbecsülése nagyobb lelkiértőt igényel, mint a fáradsággal szerzetteké, meg nem becsülése pedig emezeknek elharácsolását is maga után vonja: azok megtakarítása az önmegtágadás erényének gyakorlásánál fogva még előnnyel is bír.

Azok közül, kik az iskolai takarékpénztár intézményt elvben elfogadják, némelyek egyedül az üzletképző ipartanodába, mások az ismétlő, s ismét mások a népiskoláknak csak felsőbb osztályaiba véleményezik célszerűen behozandónak. — Ez mind fél rendszabály lenne. — Ugyanis: a takarékoság nem kizárólagosan az üzletembernek, hanem minden sors- és rangbelinek, szegénynek, boldognak szükséges és hasznos; azért ezen üdvös intézmény áldásaiból még a kisebb gyermekeket is kizárni kár és igazságtalanság lenne. — Az I. osztálybeli hat éves gyermeknek már több esze van, semhogy egy-két krját betéti könyvecskéjével a tanítónak át ne tudná adni; egyéb pedig nem kívántatik hozzá, a többi a tanító gondja és dolga.

Némelyek tovább menve, ezen intézményt még oly helyeken sem tartják az iskola feladatával megegyeztethetőnek, hol a házi-ipar taníttatik azon indokolással; mert a gyermek a szülő iparcikkeit ezek által vásárolt szerekkel és anyagból készíti, tehát gyermeki köteleménél fogva leghelyesebben cselekszik, ha szüleinek terhén segít. — Hogy a gyermek szüleinek terhén segítsen, ezt az iskolai takarékpénztár nemhogy ellenezné, hanem javalja, sőt éppen a krajcárok megtakarítása által a gyermekeknek szüleik érdemleges segélyezésére kívántató képességekét eszközli és előmozdítja. — Ugyanis, amidőn a gyermek elkopott kalapja, rongyos nadrágja helyett ujnak vásárlásához vagy elszakadt csizmája megfejeltetéséhez szükölködő szegény szüleinek nagyobb összegű megtakarított pénzt adhat, szükségükön érezhetőbben segít és sorsukon többet lendít, mintha keresett néhány krajcárját nekik

azonnal átadja. — De hála! van elég oly jómódu szülő is, ki gyermeki segélyre nem szorul, azért gyermekétől nemcsak keresete átadását, de a háziiparhoz szükségelt szerek, eszközök és anyagok megterítését sem kívánja, annyival inkább, mert látja, hogy azt nem fecsérli el, hanem összetakarítgatja.

Az iskolai takarékpénztár intézmény több oldalról még veszélyesnek is tartatik azon felhozott okokból, hogy t. i. a gazdag- és szegénysorsu szülek gyermekei között a vagyonskülönbséget előtérbe tolja, köztük választóvonalat állít, az egyenlőség elvét sérti, sőt — mi több — a szegénysorsu növendékekben a takarítani képesek iránt irigységet, gyűlöletet kelt; továbbá hogy a szegény, de különben jóviseletű és szorgalmas gyermeket iparkodására idővel várandó vagyonosodási reményében elcsüggeszti. — Ezen ellenvetések mind meg anyai agyrémek és csupa gyanításra alapított állítások, melyektől — kivált okos tapintatu kezelési eljárás mellett — tartani nem kell; mert ezek az ijesztésül felhozott veszélyt ép úgy nem szülik, mint ama mindennapi körülmény, mely a rongyos öltözékű és száraz fekete kenyeret ráigcsáló gyermeket a bársonyruhás és kalácsot falatozó növendékkel az iskola ugyanazon padjára — sokszor egészen tőszomszédságába hozza. — Ily különbség megvan az életben is minden lépten nyomon, de azért veszélyt nem hoz még akkor sem, ha valaki a nálánál érdemtelenebbet maga fölé boldogítóbb helyzetbe emeltetni, és akár aranycsillag, kereszt vagy egyéb diszjellel kitüntetni látja. Szerfelett tulzott következtetés tehát, hogy csak egyedül az iskolai takarékpénztár-intézmény tüntetheti fel gyermekek között a sorskülönbséget; még tulzottabb pedig az, hogy gyengéd szívökbe az egymás elleni irigység és gyűlölet fattyuhajtását oltja. Az irigység eredete évezredekkel előre, a történelem első korszakára, az emberi nem ősapjának idejére — amikor pedig iskolai takarékpénztár csakugyan nem volt — vihető vissza. — Ellenkezőleg, a közéletben a legrégebb időktől fogva létezett minden socialisticus törekvés dacára mindenkor létezendő rag- és vagyonskülönbséggel idején korán megbarátkozván a gyermekek; továbbá, látván és tapasztalván, miszerint tanítójuk által csakis az erényes magaviselet és szorgalomba helyzetetik az érdem, s végre az ezen érdemek alapján a legalacsonyabb sorsból is magas polcra emelkedett nagyemberek életképei eléjük terjesztetvén, idővel várandó vagyonosodási reményökben korántsem csüggednek el, hanem inkább megerősítettnek, mert hozzá szoknak, hogy csakis az erény, munkásság és takarékoság útján, nem pedig a communismus veszélyes lejtőjén keressék és szerezzék meg jövődő boldogságukat.

Téves állítás továbbá, hogy az iskola csak az utat szokta megmutatni, mely az eredményre vezet; hiszen minden tantárgyban gyakorolja is növendékeit, sőt a fiukkal vadoncsemetéket nemesített, a leányakkal pedig harisnyát köttet, különféle ruhaneműt varrat, foltoztat s olt; ez pedig nem csupa utmutatás, hanem eredmény. — A takarékoságot illetőleg is célszerűbb a gyakorlat, mint a pusztá utmutatás.

A pénzörvényébe is csak azok meggyőződése, elve, jelleme és becsülete süllyed, kiknek szívébe a nevelés egyéb eszközei ezekre szilárd alapot nem vetettek, kik a pénz okos használásában nem gyakoroltattak, és ennél fogva azzal mind maguk, mind mások kárára visszaélnek.

Azon ellenvetésül felhozott némely gyermek pedig, ki állítólag sok esetben még tiltott módon is fogja tőkét szaporítani nem más célból, hanem hogy dicsérettessék vagy dicsókedhessék, okos tanító vezetése alatt, ki

még betétel alkalmával is a gyermeket nem betett összegéért, hanem az ezt eredményező érdeméért, jóviselete és szorgalmáért dicséri és oly szellemben nevelt tanulóársak között, kik ily dicsekvésre semmit sem adnak, célját nem fogja elérni, s ennek folytán a dicsekvéssel is fel fog hagyni.

3. Erkölcsi szempontból.

Vannak, kik az iskolai takarékpénztár által a gyermeki jó szívet az önzés-, szükkeblűség- és fukarságra fajulástól féltik. A neveléshez igazán értő, növendékeinek erkölcsiségét atyailag gondozó és arra buzgón munkálkodó tanító keze alatt levő gyermekeket ettől félteni nem lehet; az eszélyes tanító ugyanis tapiutatos eljárásával a takarékoság megkedveltetése mellett növendékeinek keblébe oltott jószívűséget nemcsak kihalni nem hagyja, de éppen a takarítás által ápolja leginkább; mert képessé teszi őket annak tetteleges gyakorlására. — Segíteni embertársán a csupán jószívű csak akar, de az egyszersmind takarékos akar is, tud is. Ott lehet tehát a hálálkodón számközlő jó szív, ha segítesre tehetséggel nem bír. — Ennél — miként a közmondás tartja — még az irigy is többet ér. — Inkább legyenek tehát gyermekeink mások falatját mézzel édesítő takarékos méhek, mint fityörészve hivalkodó, de sokszor koplalni kénytelen tücskök.

Ismét mások azt állítják, hogy a gyermekre koldulási jellem ragad, s a kapzsiságtól megmételvezve, szívének ártatlanságát elveszti. — A gyermek az iskolai takarékpénztár által kapzsisvá és szüleit koldulással zaklatóvá legfőlebb a dolgot erőltető, a gyermekeket betétekre zaklató, a betétekbe kiváló érdemet helyező és a takarító növendéket a szegénysorsu fölött előnybe részesítő tanító rossz eljárása mellett válhatnék, ha t. i. ily ügyetlenség csak egyetlen egy tanítóról is feltételezhető volna. — Továbbá, valamint a gyermek ártatlanságának üdeségét csak a bűn rabolhatja el, úgy szívet is csak ez mételvezheti meg. — Az iskolai takarékpénztár pedig ügyes kezelési eljárás mellett oly forrást, melyből nem bűnök, hanem, miként a tapasztalás igazolja, a fentebb jelzett erények fakadnak.

Némelyek a pizkolódásig ragadtatva valószínűnek gyanítják, hogy ezen intézmény által a növendékek kislelkű, zsugori, haszonleső, pénzimádó, szennyes és bectelenül élő emberekké fajulnak. Ezen aggodalom ellen, ám-bár az elfajulásnak a világon minden olyannyira ki van téve, hogy még az Isten parancsait is számtalanok megszegik, emberileg lehető biztosítékot nyújt a szülék és tanítók őrszeme s jó nevelésmódja, kik a fattyukinövéseknek elejét veszik; ha pedig mégis mutatkoznak, azonnal észreveszik, s lenyesni nem késnek. Válhatnak tehát, s válnak is a takarító gyermekekből mind magukon, mind emberbarátaikon segíteni tudó és jó nevelés mellett egyszersmind akaró nemesszívű, s nagylelkű becsületes emberbarátok. Feltevére azonban, de meg nem engedve a gyanítást, kérdés: vajjon a tékozlás vagy zsugoriságból ered és járul-e több rossz és ártalmas következmény valamint egyesekre, úgy az egész hazára? Meg lehet minden ember győződve, hogy a pazarlásból. Az pedig: vajjon azon gyermekekből várhatók-e haszonvehetőbb polgárok, kik nyalakodási vágyuk kielégítésénél nemesebb feladatot nem ismernek, avagy azokból, kik — bár csekély mértékben — a nélkülözést már kiskorukban megszokják? — Ez már kérdést sem szenved.

Azon ellenvetésre, hogy a vagyonosabb családok gyermekei — talán

szülei által is segélyezettvén — a több betétel által elbizakodottakká, kérkedőkké és gögősekké válnak: előre bocsátva, mikép a gyermekek csupán munkájuk által megszolgált és érdemeikért jutalmul nyert vagy ajándékkra jáknak — nem pedig szülei pénzének betételére szólíttatnak fel, ha mindemellett mégis egyik vagy másik gyermek betéteinek gyarapítása végett szülei által segélyeztetik, ez nem baj; hisz az iskolai takarékpénztárnak egyik célja az, hogy a takarékoság a szülék és családok között is elterjedjen; — de sőt haszon; — ugyanis miként a közéletben tapasztalni lehet, a gazdag szüléknek számtalan esetben tékozló fiai lesznek és pedig csupán azért, mert dús állapotjukban gyermekeiket a krok megbecsülésére és takarítására nem szoktatják; az iskolai takarékpénztár tehát a szülék ezen mulasztását pótolja; a növendékek pedig — miként már fentebb mondatott, — látván, hogy tanítójuk csakis erkölcsi jó viseletük és iparkodásuk szerint becsüli őket, és ebbeli érdeménél fogva legszegényebb sorsu, semmi betétellel nem bíró társukat az akármennyi betétet hozó, de rossz magaviseletű vagy hanyag gyermeknél nagyobb szeretetben és kegyeletben részesíti, az elbizakodásra és kérdésre semmi alapos okot, hanem igen is a munka- és érdemversenyre mind nagyobb és nagyobb ösztönt nyernek.

A pazarló szülék gyermekeiről pedig az állítatik: akár van betéti könyvecskéjük, akár nincsen, miként a szülék, ők is pazarlók lesznek. Ellenkezőleg, az iskolai takarékpénztár a takarékoság megkedveltetése és gyakorlása által őket szülei rossz példájának követésétől szép módjával elvonja; sőt még azon eset is előadhatja magát, hogy éppen a gyermekek jó példája kelti fel az ilyen szülékben az első ösztönt a takarékoságra és jobb utra téríti őket.

Felhozzák még azt is, hogy fognak találkozni gyermekek, kik a szüléktől e cím alatt kért pénzt nyalánságra vagy egyéb rossz célra fordítják. Ennek ellenébe áll a szülék feltételezhető okossága, mely szerint gyermekek által magukat megcsaladni nem hagyják; és igen könnyen: betéti könyvecskéjük csupa betekintésével ellenőrizhetik őket.

Vannak továbbá, kik az iskolai takarékpénztár által a bir- és nyervágnak felébresztését is erkölcspusztításnak bélyegzik s kérdik: ugyan melyik szüléknek van érdekében gyermekéből már zsenge ifjúkorában Geschäft-embert neveltetni? A bir- és nyervágy már a gyermeknek természeti tulajdonsága lévén, és ez a naponkint növekedő igények és szükségletek által vele együtt növekedvén, a midőn azt az iskolai takarékpénztár is ápolja, és — nehogy elfajuljon, s fanyar gyümölcsöt teremjen, — egyszersmind helyes irányban vezéri is, ha a gyermek különben nemcsak az iskolában, hanem otthon is ennek igazságos uton-módon való kielégítésére neveltetik, erkölcspusztító nem lehet; ellenkezőleg, a szegénységből minél előbb leendő kibontakozásuk indokánál fogva minden magyar embernek melegen ajánlható. A Geschäft-ember alatt pedig nem valami csalfa, hanem a becsületesség határai között pénzét gyümölcsöztetni és egyéb vagyonát értékesíteni tudó életrevaló üzletembert értvén, — az iskolai takarékpénztár által, mely semmi hamissággal és mások megkárosításával nem jár, gyermekéből ilyen Geschäft-embert neveltetni, bizony kevés szülő van, ki nem akarna; — sőt vajha már apáink bennünket erre neveltek volna! akkor nem szívárgott volna és szívárogna maig is pénzünk és vagyonunk az üzlethez értő idegenek zsebébe. De hogy valaki ily életre való üzletember lehessen, arra nem nagy, hanem ifju-

korában kell, és pedig meggyőző felvilágosításra alapított gyakorlati szoktatással nevelni.

Azon kérdésre: „Fog-e a gyermek — feltámadt takarítási vágyánál fogva — az eszközökben válogató lenni?“ azt feleljük: csupán jó eszközök levén elébe terjesztve, a rosszak pedig, valamint az okos szülők, úgy az ügyes tanító által tőle eltávolíttatván, válogató csak a jó eszközökben lehet. Hogy mindemellett a szatmári népiskolában állítólag mégis azon eset adta magát elő, miszerint az iskolai takarékpénztár behozatalával a növendékek csakugyan hazudók, csalók és lopók lettek, ennek oka korántsem az intézményben, hanem annak elhibázott rozsz kezelésében, t. i. vagy a betétek kényszerítésében, vagy azok tulbecsülésében, főleg peddig abban rejlik, hogy azon gyermekek szívében a mások tulajdonjogának tiszteletbentartása gyökeret nem vert. Ezen baj tehát, valamint a némelyek által felhozott csufolódás, nem egyéb, mint visszaélés. Miután pedig nincs a nap alatt oly üdvös és szent intézmény, melyben megtörtént visszaélésekre ujjal mutatni ne lehetne, ezek valamint egyébütt, úgy szemben az iskolai takarékpénztárral sem lehetnek érvek, annál kevésbbé döntő hatásuk. Ugyanis, hányszor használtatott már fel a kés, fejsze, kard, puska, tűz, gyufa, sőt maga a sajtó rozsz célokra, mások kárára és veszedelmére? Jutna-e mégis valakinek eszébe: pálcát törni ezen eszközök hasznossága fölött és kiirtásukra szavazni?

Ezen baj orvoslásának tekintetéből is, miután gyermekekre természetöknél fogva a csemege élvezése ingerlőbb csábító erővel bír, mint krjaiknak megtakarítása, nehogy csalás- és lopási hajlamuk nagyobb mérvet öltjön, a paedagogia által előírt egyéb gyógyszerek alkalmazása mellett tanácsosabb a pénzök megtakarítása és e végből az iskolai takarékpénztár meghagyása, illetőleg behozatala, mint annak beszüntetése és mellőzése, annyival is inkább, mert ennek kezelése mellett, valamint a tanító bizalmasan megkérdezheti növendékét: hol vette krjait? úgy a szülők is gyermekeik betéti könyvecskéit megvizsgálván, számot kérhetnek tőlük, és így a bajt mindketten ellenőrizhetik.

Az erkölcsi élet a szó szoros értelmében vett vagyonuagyságtól szerrintünk sem függ ugyan, de hogy a szegénységnek vagyonos állapotra vergődése és ennek eszköze a takarékoság az erkölcsi életre nagy befolyással bír, az is tagadhatatlan. Tapasztalás szerint ugyanis azok, kik a napról-napra való megélhetés nehéz gondjaival küzdeni kénytelenek, az erkölcs ösvényéről könnyebben és hamarább lesiklanak, mint kik — habár nem is nagy — de szükségleteik fedezésére kellő vagyonnal bírnak; a pazarlásból eredt végelszegényedéssel párosult urhatnám vágnak fattyusarjai; a napi-renden levő lopás, csalás, gyilkolás és öngyilkosság pedig — mint a társadalomnak megannyi torzképei, a takarékoság szükségességét méginkább igazolják.

A közügyek iránti lelkesedést sem oltja ki ezen intézmény sem a gyermekek, sem a felnőttek szívéből, hanem arra inkább szilárd alapot vet. A társadalomra nézve ugyanis az iskolai takarékpénztár a fölkelte, de nem zaklatott szerzési ösztönt nem egyedül cél gyanánt, hanem inkább azon főcélből fejleszti, hogy a növendékek a szívékbe csepegtetett és vésett felebaráti és hazaszeretetnek, — miként már említettett — necsak cifra szavakkal való fennenhangoztatására, hanem akár áldozatokkal járó tetteges gyakorlására is tehetséggel bíró lelkes honpolgárokka váljanak. Azt pedig, hogy a

takarékosság felnöttekben sem nyomja el a közügyek iránti lelkesedést, a takarékoság útján meggazdagodott számtalan nagy hazafiak és honleányok példája — s hogy messze ne menjünk, maga az iskolai takarékpénztárnak első magyar apostola, a minden üdvös és hasznos ügyre áldozni készséges hazafi Weisz Bernát F. királyi tanácsos ur tetteleg igazolja. De különben is a lelkesedés a magyar embernek, sőt már gyermeknek természeti tulajdonsága, jelleme lévén, főleg arra kell törekednünk, hogy ezen gyönyörű szivvirágot a szegénység fagya el ne hervaszssa, hanem a vagyonos állapot üdítő légköre nemes gyümölcsesé érlelje.

4. Tapasztalati szempontból.

Helyesen állítatik, hogy a pazarlás oka nem annyira a takarékoságnak, mint a nevelésnek hiányában fekszik; ebből ugyanis az következik, tehát neveljük az iskolai takarékpénztár által felvilágosítva és szoktatva már az iskolás gyermeket az öntudatos takarékosagra; és ez lehetséges, mert — miként már kifejtett, — nem csupán a szolgálattal szerzett, hanem a jutalom- és ajándékpénzt is — bármily ritka és kevés legyen is az, érdemes megbecsülni és összegyűjteni. Attól pedig, hogy a gyermek megtakarított pénzét egyszerre valami haszontalanságra dobja ki, félni nem kell; mert tapasztalás szerint a gyermeknek is természetében fekszik, hogy minél nagyobb összeggel rendelkezik, annál értékesebb tárgyat kíván rajta venni.

Mondatott még ellenvetésül az is, hogy ezen intézmény csak egyoldalú és kizárólagos. — Valamint az egyéb erényekben, úgy a takarékoságban való nevelés is általános; kizárva a legszegényebb sorsu és legifjabb koru tanuló sincsen, áldásaiban résztvehet minden iskolai növendék — csak hogy nem kötelezetten; — amint hogy voltak is többen a legszegényebb sorsu növendékek közül, kik közül egész éven át 1—2 krnál többhez nem jutottak, de ezen kis mindenöket is az iskolai takarékpénztárba tették. Így van ez a közélet más ügyében is: a bíróságokat sem veszi igénybe minden ember, de azért a bírói hivatal még sem egyoldalú, hanem általános; a hadkötelezettség sem veszt általános jellegéből, ha a hibás testalkatnak felmentetnek is alóla.

Azon ellenvetésre: „A gyermeknek nincs szüksége; szülei mindennel ellátják.“ Tapasztalás után állíthatjuk: megesik, hogy a gyermeknek is van szüksége és pedig néha épen olyankor, midőn szegénysorsu szüleinek nincs módjuk azt kielégíteni; mily jó ilyenkor, ha van magának a gyermeknek egy kis megtakarított pénze. De hát helyes-e, szabad-e, a gyermeket megfosztanunk az eszköztől, hogy jó szive sugallatát ne csupa sopánkodó sajnálkozással jelezze, hanem könyöradományával is valósítsa?

Felhozatik még ellenvetésül: „A pénzforgalmi eszköz; rendeltetése, hogy kézről-kézbe menjen át.“ Tehát meg se hagyjuk nálunk melegedni, hadd menjen, a mint jött!

Hja! de máttól holnapra is kell ám az embernek gondolni, s mindig szem előtt tartani a bekövetkezhető szükségét, betegséget s egyéb balesetet; — a tervbe vett, s pénzerönket meghaladó nagyobb értékű tárgy megszerzésére pedig célszerűbb előre, mint utólagosan takarítani. — Megnyugtatósul azonban az iskolai takarékpénztár csakugyan meg is felel az ellenvetési kívánalomnak; mert a pénz a gyermek kezéből a tanítóba, ebből a községi

takaréktárba, s innét a forgalomba megy át, honnét ismét a gyermek kezébe kerül vissza.

Gyanítottatott még, hogy a gyermek az iskolai takarékpénztár iránt rossz célból érdeklődik. — Tapasztalásból bizton állithatjuk, hogy a takarító gyermek pénze gyarapítása iránt — a nélkül, hogy a takarékoság üdvös voltának ecsetelését tanítója ajkairól annyiszor-amennyiszor ismételtlen hal-lania kellene, — csak azon jól felfogott és átértzett célból érdeklődik, hogy — miként már elmondattott, — mind magán, mind másokon a csemege- és szivarnál érdekesebb és fontosabb dologban segíteni tudjon.

Attól sem kell tehát félni, hogy az önérdék kiöli az önérzetet. A takarító gyermekek közül ugyanis sokan társaikon és károsult honpolgárokon való segélyezésök által kitüntették, hogy nem csupán ön-, hanem nemesebb érdekből is gyűjtik össze pénzüket; — de önérdéküknek sem önérzetök rovására szolgálnak, mert krajcárjaikat azon öntudat és érzettel takarítják meg, hogy ez által nagyobb jót művelnek, mint ha elharácsolnák.

Felesleges attól is tartani, hogy a szülék a tanítót gyanúsítani fogják; mert gyermekeik betéti-ívét naponkint megnézhetvén meggyőződhetnek, hogy a tanító csakugyan annyi összeget irt be, mennyi neki átadott; továbbá beleegyezésökkel gyermekeiknek betett pénzüket a megfelelő kamattal együtt, mikor kívánják, mindenkor azonnal és hiány nélkül kiadatik.

Azon legtöbb oldalról felmerült ellenvetésre pedig, hogy a tanítótól, ki a tanítás új rendszere folytán mostoha javadalmazásához mérten aránytalanul ráhalmozott, és e régihez képest sokkal több teendővel különben is szerfelett megterhelve van, még az iskolai takarékpénztárnak gond- és fáradtsággal járó kezelését is kívánni, tulságos követelés; — megnyugtatósal szolgáljon, hogy a bejegyzés naponkint legfőlebb 3—4 percet és a havi kimutatás egy-egy órát vesz igénybe; — de pontosság kívántatik hozzá, ettől azonban mint megszokott dologtól egy tanító sem félhet, valamint attól sem, hogy a szülék részéről valami kellemetlenség vagy nehézség érje, mert sem ők, sem gyermekeik nem kényszerítettnek reá; — haszon azonban ő reá is — mint a társulat fő takarító tagjára — bizonynyal hárul.

Megemlítendőnek tartom végre, hogy az iskolai takarékpénztár védelmére és a haza szent érdekében ohajtandó diadalára itt elsorolt érvek meggyőződésem, s a gyakorlat terén szerzett tapasztalataimou alapulnak. Ugyanis, a szombathelyi községi iskola valamennyi fiu- és nőosztályában az 187^{5/6}-diki tanév kezdetével ezen intézmény életbeléptettetvén, ezen iskola összes tanító-testülete által már 3 évfolyamon át kezeltetett a nélkül, hogy az oly igen sok oldalról ellenvetésül felhozott, de legnagyobb részben csak gyauított nehézségek, akadályok, ártalmas következmények és bajoknak legkisebb jele is mutatkozott volna; ellenben a sajtó útján közzétett szép sikeren fölül — minden erkölcsi s anyagi hasznait újból felhozni nem akarván — azt is eredményezte, hogy a takarító növendékek között a káros következményü és a tanítónak sok kellemetlenséget okozó cserélgetés önkényt megszünt; továbbá többen közülök szükségkódó szüleik megkímélésével saját összegyűjtött pénzükön szerezték be szükséges tanszereiket és vásároltattak velök ki egy, ki más ruhanemüt; — sőt 1876-ban az árviz által károsult honfitársaink segélyezésére is egy kis összegecskét birtak juttatni. — Ezen érények a torkoskodás és pazarlásból nem csiráztak volna ki soha.

Hogy azonban az iskolai takarékpénztár áldásos gyümölcseit biztosan meghozza, ismételten hangsúlyozom, legtöbb, sőt minden jó siker a kezelő tanítónak az ügy iránti akaratától, s ama tapintatos okos eljárásától függ, mely szerint ezen intézményt növendékeivel tulbecsülés nélkül megkedveltetni, őket minden erőltetés és kényszerítés mellőzésével annak szabadakaratból való gyakorlására bírni, és tőlük az elfajulásnak s visszaélésnek még alkalmát is eltávolítani tudja.

Kezelésmódja.

1. Az iskolai takarékpénztár életbeléptetése tudomás és helybenhagyás végett az iskolaszékek bejelentendő.

2. Megkezdése előtt a növendékek felfogásukhoz mért előadással ezen intézmény célja és hasznossága felől felvilágosítandók, a takarításra atyai tanácsadással felszólítandók; de ezentul minden legkisebb erőltetés vagy kényszerítés mellőzendő.

3. A szegénysorsu növendékeknek I krja épen oly szivesen fogadtassék, mint a gazdagnak akár frtja.

4. A betétet hozni tudók szegényebb sorsu társaik felett semmi előnyvel ne birjanak, s legkisebb kitüntetésben ne részesüljenek, hanem ők is csak jóviseleti és iparkodási érdemeik mérve szerint becsültsenek.

5. A kezelés legyen minél egyszerűbb, de annál pontosabb.

6. A betéteket, nehogy a gyermek elveszítse vagy hiábavalóságra elköltse, minden nap tanítás előtt — vagy ha a körülmények ugy kívánják, — ennek bevégeztével, míg a tanulók összekészülődnek, a tanító maga vegye át, de gyermekre soha se bizza, mert ez könnyen bajt okozhat.

7. A kezeléshez 3-nemü — rovatozott könyv — illetőleg iveszke használtatik, u. m. Betéti iv, mely a betétet hozó gyermeket, — Napló, mely a betétet átvevő tanítót, és Főkönyv, mely szintén a tanítót, és pedig több tanítóval biró iskolában, az igazgató-tanítót illeti.

8. Betéti iveszke a gyermeknek első betéte alkalmával adatik, és neve reá vezetetik.

9. A tanító által átvett betét ideje és összege a Betéti iveszke és egyuttal a Napló illető rovatába bejegyeztetik, s a betéti iveszke utolsó rovatában a tanító legalább vezetéknevének aláírásával és keresztvonásával hitelesittetik.

10. Hónap végével minden betétet hozó gyermek pénzüsszege a naplóból a Főkönyvnek őt illető, s nevet viselő lapjára vezetetik.

11. Minden hó végével a betétet hozók számáról, s ezek betett összegeiről kimutatás készítendő, és ez az iskolaszékek beterjesztendő, a helyi vagy illetőleg megyei hirlapokban közzéteendő, sőt országos közlés végett — eddigelé ezek összegyűjtésére és a közlés eszközzésére vállalkozó Ngos Weisz Bernát F. kir. tanácsos urnak Budapestre megküldendő.

12. Tanév végével a számadás megvizsgálás és a kezelő tanítónak további felelősség terhe alól leendő felmentése végett az iskolaszék elé terjesztendő.

13. A betétek minden hó vége, vagy ha a gyűjtött összeg kívánja, közepe előtt egy pár nappal kamatozás végett a helybeli — vagy ha nincs — a legközelebb eső községi takarékpénztárnál az iskolaszék utján egyutt egy könyvre helyeztetnek el; — és pedig — ha van helyben takarékpénztár

— ezen elhelyezést először két betéttel bíró gyermek kíséretében maga a tanító, de utóbb a növendékek ügyességének gyarapítása tekintetéből csupán ezek — azonban, mindig más kettő által eszközöli.

14. A növendékek betéteik után, mihelyt azok egy frtra növekednek, a takarékpénztárból járó kamatot hozzák, és ez, — ha ki nem veszik — tőkélőkhöz iratik.

15. Betett pénzét vagy ennek kívánt részét a gyermek — a mikor akarja — kamatostul kiveheti; de mindenkor csak szüleinek beleegyezésével, és ez általuk a betéti ivecskére vezetendő: „— frt — krt kiveheti“ szóval és névaláírással igazolandó.

16. A betétek tömeges kezelése által eredményezendett kamat-többletből levonva a költségeket, a fentmaradó összeg $\frac{1}{4}$ -de tőkésítettik, $\frac{1}{4}$ -de a szegénysorsu tanulók tanszer-segélyezésére fordítandó, $\frac{1}{4}$ -dével az „Öt-vös-alap“ gyarapítandó, $\frac{1}{4}$ -dével pedig fáradozásáért a kezelő tanító jutalmazandó.

Az előadottaknál fogva, miután az iskolai takarékpénztár által a takarékoságot, mint a haza boldogításához megkívántató vagyonosodásnak egyik főtényezőjét nemcsak a gyermekek megszokják, de a szülék is megkedvelik, — tekintve egyrészt a közéletben minden lépten nyomon segély után hangosan kiáltozó — egyik családot a másik után tönkrajuttató és a hazát veszélylyel fenyegető napról-napra nagyobb mérvet öltő szegényedést, — másrészt az iskolai takarékpénztárnak — tapintatos, okos kezelési eljárás mellett, valamiut közvetlen a takarító iskolás gyermekekre, ugy közvetve szüleikre és az egész nemzetre áldást árasztó erkölcsi s anyagi hasznait, s ezáltal említett sajtó sebünket balzsamként enyhítő, sőt gyógyító erejét és hatását, — félretéve minden elfogultságot — ez intézmény mielőbbi általános életbeléptetését az egész hazai tanító-testületnek szívem és lelkem mélyéből a legmelegebben ajánlom. Szolgáljunk ezzel édes hazánknak, és a nemzet áldása ki nem maradhat.

Szombathelyen, 1878. augusztus 12-én.

Lábos Imre,
igazgató-tanító.

Dr BALLAGI GÉZA

